

Asia: VN/7196/2021

Lausuntopyyntö naisten ja tyttöjen sukuelinten silpomisen ja sen valmistelun rangaistavuuden selkeyttämistä, tapon syyteoikeuden vanhentumista ja lapsensurman kumoamista koskevasta HE-luonnoksesta

Lausunnonantajan lausunto

1. Naisten ja tyttöjen sukuelinten silpomista koskevat kommentit ja huomiot

Tasa-arvovaltuutettu kannattaa ehdotusta naisten ja tyttöjen sukuelinten silpomisen ja sen valmistelun säätämistä rangaistavaksi rikoslain erillisin säännöksin. Naisten ja tyttöjen sukuelinten silpominen on ihmisoikeusloukkaus ja yksi naisiin ja tyttöihin kohdistuva väkivallan muoto, minkä vuoksi silpomisen kriminalisointi rikoslaissa on tärkeää. Naisten ja tyttöjen sukuelinten silpomiseen liittyy usein monia sellaisia erityispiirteitä, jotka puoltavat nimenomaisia silpomisen ja sen valmistelun kriminalisoivia erillissäännöksiä.

Naisten ja tyttöjen sukuelinten vahingoittaminen voi sisältää vakavuudeltaan ja kestoaltaan hyvin vaihtelevia tekoja. Hallituksen esityksessä on pyritty kuvaamaan näitä eri tapoja ja tuotu myös esiin, miten vahingoittamista voitaisiin arvioida. Ehdotettu sääntely vaikuttaisi kattavan kaikki mahdolliset tavat, joilla naisten ja tyttöjen sukuelimiä voidaan silpoa tai vahingoittaa. Esityksessä myös todetaan, että teon oikeudenvastaisuus ei voisi poistua uhrin antamalla suostumuksella edes lievässä tapauksessa. Sukuelinten silpomisella pyritään usein kontrolloimaan uhria, minkä vuoksi uhri on usein alisteisessa ja haavoittuvassa asemassa, eikä hänen suostumuksensa vapaaehtoisuudesta voi käytännössä varmistua.

Naisten sukuelinten silpomisen lopettaminen on myös kansainvälinen tavoite. Esityksessä on otettu huomioon muun muassa valmisteltavana oleva naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan torjumista koskevan Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin sisältämät naisten sukuelinten silpomisen kieltämistä koskevat velvoitteet (ns. NKV-direktiivi). Esityksessä on tuotu kattavasti esiin myös muita Suomea sitovia kansainvälisiä sopimuksia, kuten naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehty Euroopan neuvoston yleissopimus (ns. Istanbulin sopimus), Euroopan ihmisoikeussopimuksen ja kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva kansainvälinen yleissopimus (ns. CEDAW-sopimus) sekä lasten oikeuksien yleissopimus.

Esitysluonnoksessa on käsitelty myös eduskunnan lakivaliokunnan mietintöä LaVM 6/2020, joka koski tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomista koskenutta kansalaisaloitetta (KAA 1/2019 vp). Mietinnössä valiokunta katsoi, että sukuelinten silpominen on jo nykyisin rikoslain rangaistavaa, mutta edellytti tyttöjä ja naisia koskevan rikoslain sääntelyn selkeyttämistä. Valiokunta totesi, että myös poikien ei-lääketieteellisiin ympärileikkauksiin liittyy sääntelytarpeita, mutta nämä eivät kuitenkaan saisi viivästyttää tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen rangaistavuuden selkeyttämistä. Eduskunta edellytti, että valtioneuvosto ryhtyy mahdollisimman nopeasti toimenpiteisiin tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen säätämiseksi rikoslain rangaistavaksi nykyistä selkeämmin (EK 44/2020).

Myös tasa-arvovaltuutettu pitää tärkeänä, että naisten ja tyttöjen sukuelinten silpomisen kriminalisoiva lakiehdotus etenee mahdollisimman pian eduskuntaan.

Edellä mainitussa lakivaliokunnan mietinnössä LaVM 6/2020 on käsitelty myös muun muassa poikien ei-lääketieteellistä ympärileikkausta. Valiokunta piti perusteltuna arvioida myös poikien ei-lääketieteellisen ympärileikkauksen nykytilaa ja rangaistavuuteen liittyviä kysymyksiä. Tasa-arvovaltuutettu esittää, että valtioneuvosto ryhtyisi pikaisesti selvittämään näitä kysymyksiä ja mahdollisia sääntelytarpeita ottaen huomioon erityisesti sen, mitä mietinnössä on todettu kansainvälisten elinten poikien ympärileikkauksia koskevista suosituksista. Esimerkiksi Euroopan neuvoston parlamentaarinen yleiskokous on suosittanut vuonna 2013 tekemässään päätöslauselmassa, että jäsenmaat määrittäisivät tarkoin lääketieteelliset ja muut olosuhteet poikien ei-lääketieteellisen ympärileikkauksen tekemiselle. Myös valtioneuvoston lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemisen toimenpidesuunnitelma 2020—2025 "Väkivallaton lapsuus" sisältää toimenpidekirjauksen siitä, että aloitetaan yhteiskunnallinen keskustelu ikäraja eli ympärileikkauksen siirtämiseksi, kunnes poika voi itse osallistua päätöksentekoon.

2. Naisten ja tyttöjen sukuelinten silpomisen valmistelua koskevat kommentit ja huomiot

Suomen rikosoikeusjärjestelmässä on suhtauduttu pidättyväisesti siihen, että rangaistavuuden alaa laajennetaan koskemaan rikosten valmistelutoimia. Tässä tapauksessa naisten ja tyttöjen sukuelinten silpomisen valmistelua koskeva ehdotus vaikuttaa kuitenkin perustellulta ja toimivalta. Naisten ja tyttöjen sukuelinten silpomisen valmistelun kriminalisoinnilla voidaan arvioida olevan niitä ehkäisevä vaikutus, mikä osaltaan vaikuttaisi silpomisen loppumiseen. Erilliskriminalisoinnin lisäksi tarvitaan edelleen myös muilla keinoilla toteutettavaa tietoisuuden lisäämistä tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen haitoista ja sitä koskevista kansainvälisistä sopimuksista, jotta silpominen loppuisi.

3. Rikosoikeudellista vanhentumista koskevat kommentit ja huomiot

Ei kommentoitavaa.

4. Lapsensurmaa koskevat kommentit ja huomiot

Lapsensurmaa koskevaa rikosnimikettä ja teon lievempää rangaistavuutta on perusteltu aikoinaan muun muassa usein hyvin nuorien äitien tulevaisuuden turvaamisella. Esitysluonnoksen mukaan lapsensurmaa koskevaa säännöstä on nykyisin sovellettu kuitenkin vain harvoin, minkä vuoksi

esityksessä ehdotetaan säännöksen kumoamista tarpeettomana. Lapsensurmaa vastaavaan tekoon sovellettaisiin jatkossa rikoslain tahallisia henkirikoksia koskevia yleisiä säännöksiä.

Lapsen surmaa vastaavasta teosta olisi jatkossa siis mahdollista tuomita ankarampia rangaistuksia kuin nyt, minkä vuoksi lapsensurmaa koskevan säännöksen kumoamisella arvioidaan voivan olla joltain osin vaikutusta lapsensurmaa vastaavan teon rangaistuksen ankaroitumiseen. Kuitenkin esimerkiksi synnytyksestä johtuva uupumus ja ahdistus tai synnytyksen jälkeinen masennus ja lapsivuodepsykoosi otettaisiin jatkossa huomioon syyntakeisuutta arvioitaessa. Ehdotettu muutos ei siten vaikuta periaatteellisesti kovin merkittävältä. Tasa-arvovaltuutetulla ei ole huomauttamista ehdotukseen.

5. Kommentit ja huomiot esitysluonnoksen johdosta muihin lakeihin tehtäviin muutoksiin

Ei kommentoitavaa.

6. Muut esitykseen liittyvät kommentit ja huomiot

Tasa-arvovaltuutettu pitää tärkeänä sitä, että esityksessä todetaan selkeästi, että naisen sukuelinten silpomisen uhriksi joutuvan henkilön ei tarvitse olla juridiselta sukupuoleltaan nainen. Ehdotettuja silpomisen kriminalisoivia säännöksiä sovellettaisiin kaikkiin henkilöihin, joilla on naistyyppilliset sukuelimet, ts. ”naispuoliset” sukupuolielimet” tai ”naissukuelimet”.

Lisäksi on hyvä huomata se, että pieni vähemmistö ihmisistä on intersukupuolisia. He eivät ole syntyessään fyysisiltä sukupuolta määrittäviltä ominaisuuksiltaan yksiselitteisesti naisia tai miehiä. Myös intersukupuolisille henkilöille määritellään syntymän yhteydessä tutkimusten jälkeen virallinen sukupuoli. Intersukupuoliset henkilöt voivat kokea olevansa naisia, miehiä, sukupuolettomia tai osittain naisia ja osittain miehiä.

Tasa-arvovaltuutettu on kiinnittänyt eduskunnalle 2022 antamassaan kertomuksessa huomiota siihen, että Intersukupuolisille lapsille tehdään edelleen kiireettömiä lääketieteellisiä toimenpiteitä (esimerkiksi leikkaukset, muut sukupuolipiirteitä muokkaavat toimenpiteet) ilman tietoon perustuvaa suostumusta. Tasa-arvovaltuutettu on esittänyt, että intersukupuolisten lasten lääketieteellisesti tarpeeton sukuelinkirurgia lopetetaan. Tasa-arvovaltuutettu haluaa tässä yhteydessä muistuttaa intersukupuolisten lasten hoitokäytäntöjä tulisi selkeyttää laintasoisella sääntelyllä.

Hiltunen Rainer
Tasa-arvovaltuutetun toimisto

Janas Pirkko
Tasa-arvovaltuutetun toimisto